

PSIXOLOGIK XIZMAT KO`RSATISH PREDMETI, MAQSADI VA VAZIFALARI

Xamrayeva Momogul Mahmud qizi
Avezov Olmos Ravshanovich

Annotatsiya: *Ushbu maqolada psixologik xizmat ko`rsatish predmeti, maqsadi va vazifalari yoritib berilgan. Shuningdek, psixologik xizmat ko`rsatishning mamlakatimizdagi o`rni aks ettirilgan.*

Kalit so`zlar: *Psixologik xizmat, psixologik xizmat metodologiyasi, aqliy taraqqiyot koeffitsienti, psixodiagnostika, psixologik maslahat, psixologik korreksiya.*

Annotation: *This article describes the subject, purpose and tasks of psychological services. The role of psychological services in our country is expressed.*

Keyword: *Psychological service, psychological service methodology, coefficient of mental development, psychodiagnostics, psychological counseling, psychological correction.*

Inson psixologiyasini tushunish, tahlil qilish, rivojlantirishga jiddiy e`tibor berish masalasi hamma zamonlarda va hamma davlatlarda ham ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotning yetakchi vazifalaridan biri bo`lib kelgan.

XX asr bo`sag`asida psixologiya fani va uning ilg`or vakillari o`zlarining navbatdagi jahonshumul ilmiy maqsadlari – insonga, ayni paytda, jamiyatga psixologik xizmat ko`rsatish tizimining muqarrarligini nazariy-ilmiy jihatdan asoslab berishga muvaffaq bo`ldilar.

Umuman, psixologik xizmat ko`rsatish muammosi ma`lum ma`noda, ilmiy psixologiyaning yetakchi yo`nalishlaridan biri sifatida ko`p bor munozaralar Manbai bo`lgan. Bu haqda dastlabki psixologik tasavvurlar makoni bo`lmish Hindiston, Xitoy, Yegipet, Vavilon, O`rta Osiyo, Gretsiyadan, shuningdek, jon (ruh) haqidagi kitobning muallifi Aristoteldan hamda temperament (mijoz) ta`limotining asoschisi Galen, Gippokrat va ibn Sinolardan tortib, to hozirga qadar psixologlar o`z fikr-mulohazalarini bildirib kelmoqda.

Prezidentimiz o`zining O`zbekistonning bugungi istiqbol va istiqbol yo`lini ifodalovchi boshqa qaror ma`ruzalari, asarlarida ham iqtisodiyot bilan ma`naviyat, inson ruhiyatining barkamolligi, hayotning o`zaro ajralmas, bir-birini to`ldiradigan, o`zaro ta`sir, aks ta`sir etadigan muhim omillari ekanligini, ayni paytda bugungi iqtisodiy o`nglanish, iqtisodiy tiklanish, iqtisodiy rivojlanishni, ma`naviy o`nglanish, ma`naviy poklanish, ma`naviy yuksalish harakatlari bilan tamomila uyg`un bo`lishini ta`minlashning ijtimoiy zarurat ekanligi qayta-qayta ta`kidlaydi. Bu vazifalarning bajarilishi esa har bir shaxs va uning faoliyatini bugungi ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot tamoyillari qo`ygan talablar asosida etilishiga ham bog`liq ekanligi shabhasizdir. Zero, shaxs va uning faoliyatini har tomonlama rivojlantirish muammosiga psixologiyaning amaliy-tatbiqiy yo`nalishlari asosida yondashish zarurligi haqida ko`pgina olimlar o`z fikr-mulohazalarini bildirganlar hamda bildirib kelmoqdalar.

Ayniqsa, I.V.Dubrovina va X.Y.Liyets, Yu.L.Sierdlarning ko'p yillik tadqiqotlari natijasi o'laroq, umumta'lim maktablarida psixologik xizmatning joriy etilishi bu boradagi MDH mamlakatlarida qo'yilgan ilk qadam ekanligini alohida qayd etish mumkin. Qolaversa, o'zbek olimlaridan E.G.G'oziyev, M.G.Davletshin, G.B.Shoumarov, B.R.Qodirov, R.Z.Gaynutdinov, V.M.Karimova, N.A.Sog'inovlarning ham O'zbekiston o'rta, umumta'lim maktablari va oila tizimlarida psixologik xizmatni joriy etish borasida olib borayotgan qator nazariy-ilmiy va amaliy-uslubiy ishlari Respublikamizda psixologik xizmatni joriy etish va rivojlantirish uchun ma'lum darajada asos bo'lmoqda.

Xalq ta'limi tizimidagi va o'rta maxsus, kasb-hunar tizimidagi psixologik xizmatning maqsadi – shaxsning har tomonlama garmonik kamoloti, to'lqonli psixologik taraqqiyotni ta'minlovchi qulay shart-sharoitlar yaratishdan iborat.

Psixologik xizmatda tadqiqot va ta'sir o'tkazish obyekti maktabgacha yoshdagi bolalar, o'quvchilar, maxsus o'quv yurti va oliy maktab, kollej talabalari, o'qituvchilar, ota-onalar bo'lib hisoblanadi. Ularni alohida yoki guruhshaklda tadqiq qilish mumkin.

Psixologik xizmatning maqsadi:

- a) psixoprofilaktika,
- b) psixologik maorif va ma'rifat,
- v) psixodiagnostika,
- g) psixik rivojlantirish va psixokorreksiya,
- d) psixologik konsultatsiya.

Psixologik xizmat uch asosiy bo'g'indan tuzilgan:

- 1) Aniq o'quv muassasasida ishlaydigan bolalar amaliy psixologi.
- 2) Tuman xalq ta'limi qoshidagi tashxis markazi.
- 3) Respublika kasb-hunarga yo'naltirish va psixologik-pedagogik tashxis markazi.

Psixologik xizmat metodlari turli tuman bo'lishi mumkin:

a) xalq ta'limi va o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi xodimlari, o'quvchilar, talabalar bilan ma'ruzalar turkumi, aholining psixologik madaniyatini o'stirish maqsadida trening mashg'ulotlari o'tkazish;

b) ilmiy ommabop adabiyotlarni yaratish va ularni tarqatish;

v) ommaviy axborot vositalarida chiqishlar;

g) psixodiagnostik tadqiqotlar o'tkazish, metodikalar ishlab chiqish (test savol varaqasi, tajriba, kuzatish, suhbat va boshqa);

d) psixologik maslahat berish;

e) psixologik konsiliumlar o'tkazish;

j) ta'lim va tarbiya beruvchi dasturlardan foydalanib psixodrama, psixokorreksion treninglarni amalga oshirish;

z) psixologik tadqiqot obyektining psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda o'quv dasturi, o'quv tarbiya rejalarini tahlil qilish va hokazolar.

Hozirgi bosqichda psixologik xizmat faoliyatining 2 yo'nalishi: dolzarb va kelajak yo'nalishlari mavjud.

Dolzarb yo'nalish o'quvchilar ta'lim tarbiyasidagi qiyinchiliklar, ular xulq-atvoridagi, muloqotdagi va shaxsi shakllanishidagi buzilishlar bilan bog'liq muammolarni hal qilishga qaratilgan.

Kelajak yo'nalishi har bir bola individualligini rivojlantirishga, jamiyatda yaratuvchanlik hayotiga psixologik tayyorlikni shakllantirishga qaratilgan. Psixolog pedagogik jamoa faoliyatiga har bir o'quvchi shaxsi garmonik rivojlanish imkoniyatlari haqida asosiy psixologik g'oyani olib kiradi. Ikki yo'nalish ham bir-biri bilan bog'liq. Kollejlardagi va akademik litseylardagi psixologik xizmat o'rta maxsus ta'limining zaruriy tarkibiy qismidir. Bu xizmatning zaruriyligi kollej va akademik litsey ehtiyojlaridan kelib chiqadi. Har bir o'quvchida hayotga ijodiy munosabat va individual xususiyatlarning taraqqiyotini ta'minlaganligini psixologik xizmat to'g'ri tashkil etilgan deyish mumkin.

Psixologik xizmatni uch nuqtayi nazardan qarab chiqish mumkin: ilmiy nuqtayi nazar, tashviqot nuqtayi nazar va amaliy nuqtayi nazar. Ilmiy nuqtayi nazar, tashviqot nuqtayi nazar va amaliy nuqtayi nazarlarning birligi psixologik xizmat predmetini tashkil etadi.

Ilmiy nuqtayi nazar - psixologik xizmatning metodologik muammolarini ishlab chiqishni nazarda tutadi. Bu yo'nalish ijrochilarining asosiy funksiyasi maktab psixologik xizmatida ishning psixodiagnostik, psixokorreksion va rivojlantiruvchi metodlarini ishlab chiqish va nazariy asoslashga bag'ishlangan ilmiy tadqiqotlarni ohkazishdan iborat.

Tashviqot nuqtayi nazari xalq ta'limi xodimlarining psixologik bilimlardan foydalanishini nazarda tutadi. Bu yo'nalishda asosiy harakatlantiruvchi shaxslar bo'lib pedagoglar, metodistlar va didaktlar maydonga chiqadi.

Amaliy nuqtayi nazarni maktab psixologlari amalga oshiradilar. Ularning vazifasi bolalarning maktab ta'limiga tayyorligini aniqlash, o'quvchilarning o'qish faoliyatini osonlashtirish, o'quvchi shaxsini har tomonlama kamol toptirish, o'quvchilarning qobiliyat va moyilliklarini aniqlash, rivojlantirish, talabalar bilan hunarga, kasbga oid suhbat, maslahat ishlarini olib borish, turli xildagi "tarbiyasi qiyin" bolalar bilan ish olib borish kabi asosiy vazifani hal qilishdan iboratdir.

Psixologik xizmatning uchala vazifasi o'zaro chambarchas bog'liq, ularning birgalikda olib borilishi maqsadga muvofiq.

Kollej, litseydagi psixologlar direktorga va boshqarmaga bo'ysunadi. Kollej, litsey direktorlariga psixologik xizmat haqidagi Nizomda ko'rsatilgan vazifalar bilan bog'liq bo'lmagan vazifalarni kollej psixologiga topshiriq tariqasida berishlariga ruxsat etilmaydi.

Psixologik xizmatning eng yuqori darajasi oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi qoshidagi psixologik xizmatni tashkil etish va boshqarishning muvofiqlashtirilgan Respublika tashxis markazi tariqasida xizmat qiladi. Bu markazning psixologlar, pedagoglar va tibbiy xodimlardan iborat 3-5 kishilik doimiy ishlaydigan xodimlari bo'lishlari zarur.

Psixologik xizmatning tuzilishini quyidagi tarzda tavsiya etish mumkin.

Xalq ta'limi tizimida psixologik xizmat uch bosqichdan iboratdir:

1. Yuqori bosqich - psixologiya kafedralari tomonidan psixologik markazlarning buyurtmalariga binoan ilmiy-amaliy hujjatlar, ko'rsatmalar va metodikalar ishlab chiqariladi.

2. O'rta bosqich — psixologik markazlar tomonidan yangi diagnostik metodikalar amaliyotga tatbiq qilib ko'riladi.

3. Quyi yoki ommaviylashgan darajada barcha amaliy psixologlar faoliyatini yo'lga qo'yadilar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Sh.R. Barotov Ta'limda psixologik xizmat. – Buxoro: BuxDU-2007

2. N. Mirashirova Maktabgacha tarbiya muassasalarida psixologik xizmat. – Toshkent: TDPU, 2003

3. Z.T. Nishanova Psixologik xizmat. – Toshkent: Yangiyo'l poligraf servis, 2007

4. I.V. Dubrovina Prakticheskaya psixologiya v Obrazovanii. Moskva. Pedagogika, 1998

5. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar mahkamasining "O'quvchilarni psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlash ishlarini yanada takomillashtirish to'g'risida"gi 2019-yil 12-iyuldagi 577-sonli qarori

6. E.G'oziyev, Sh. Azizova "Tashkiliy psixologiya". Toshkent 1999

7. Avezov O.R. Ekstremal vaziyatlarda psixologik xizmat Darslik, "KAMOLOT" nashriyoti, 2023 yil. 332 bet.

8. Avezov O.R. Ekstremal vaziyatlarda oilaga psixologik xizmat ko'rsatish amaliyoti. PEDAGOGIK MAHORAT Ilmiy-nazariy va metodik jurnal 5-son (2021-yil, oktabr). Buxoro, 2021 y. B. 145-150.

9. Avezov O.R. Psychological relations between family members. Scientific Journal Impact Factor. VOLUME 2 | ISSUE 2. ISSN 2181-1784. SJIF 2022: 5.947 February 2022 www.oriens.uz. P-945-949

10. Avezov O.R. Mental Status and Behavioral Reactions in Emergency and Extreme Emergencies AMERICAN JOURNAL OF SOCIAL AND HUMANITARIAN RESEARCH. ISSN: 2690-9626 Vol.3, No 1, 2022. <https://www.grnjournals.us/index.php/AJSHR/artisile/view/714>

11. Avezov O.R. Mutaxassislikka kirish. Darslik, "Durdona" nashriyoti, 2021 yil. 243 bet.